
ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ МАКСИМОВ. ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

---

28 січня 2011 р. виповнилося б 90 років відомому археологу-славісту, досліднику давньої історії України, доктору історичних наук, лауреату Державної премії України в галузі науки і техніки Євгену Володимировичу Максимову.

Професію археолога Євген Володимирович обрав під час навчання на історичному факультеті Київського університету ім. Т. Шевченка. Ще студентом кілька сезонів він працював в Ольвійській експедиції, якою керував Лазар Мойсейович Славін, а також був головою студентського наукового археологічного гуртка. У 1949 р. Євген Володимирович отримав диплом з відзнакою, і Л.М. Славін запросив здібного студента на роботу в Інститут археології АН УРСР, директором якого він тоді був. Відтоді вся наукова діяльність, а можна сказати, що і все життя Є.В. Максимова, понад 50 років було пов'язане з цією науковою установою.

Кожного року Є.В. Максимов брав участь у польових дослідженнях — працював на розкопках античних причорноморських міст Ольвії й Тіри, пізньоскіфського поселення і могильника Золота Балка на Нижньому Дніпрі, городищ скіфського часу Хотів та Ходосівка у Середньому Подніпров'ї, ранньоскіфського могильника Лука-Врублівецька на Дністрі та ін.

Наприкінці 50-х рр. увагу дослідника привернули пам'ятки зарубинецької культури, і Є.В. Максимов остаточно визначився з тематикою своїх наукових досліджень. Завдяки багаторічним розкопкам у Середньому Подніпров'ї ним було досліджено понад 20 пам'яток, серед яких еталонні городища Пилипенкова Гора, Бабина Гора, Монастирок і могильники Дідів Шпиль, Пирогів, Козаровичі та ін. Нові ретельно опрацьовані матеріали склали основу кандидатської дисертації Є.В. Максимова «История населения Среднего Поднепровья на рубеже нашей эры» (1968) і були введені до наукового обігу в монографії «Среднее Поднепровье на рубеже нашей эры» (К., 1972). Велику увагу автор приділив проблемі походження культури і етнічної належності її творців, у яких Є.В. Максимов вбачав предків слов'ян.

Проблемі формування культури, аналізу основних категорій її матеріалів і їхніх змін у часі, обумовлених і внутрішніми, і зовнішніми чинниками, присвячена монографія Є.В. Максимова «Зарубинецкая культура на территории УССР» (К., 1982). Основні положення цього дослідження склали основу докторської дисертації «Зарубинецкая культура по материалам Украины (Древние славяне во II в. до н. э. — II в. н. э.)», яку Євген Володимирович захистив у 1983 р.

При визначенні хронології зарубинецької культури Є.В. Максимову в нагоді став досвід, набутий під час дослідження античних пам'яток. Він уперше використав фрагменти елліністичних амфор, які походили із зарубинецьких пам'яток, як надійні хронологічні репери. Це дало підставу датувати появу перших зарубинецьких поселень початком останньої третини III ст. до н. е. (230—220 рр.), а водночас — наблизити їх до старожитностей пізньоскіфського часу, що, поряд з наявністю спільних рис у кераміці, домобудівництві, поховальному обряді, підтвердило висновок про присутність місцевих коренів у зарубинецьких старожитностях Середнього Подніпров'я.

Є.В. Максимов перший серед дослідників визначив зарубинецьку культуру не як продовження якоїсь однієї — місцевої чи прийшлої — культури, а як нове історичне утворення, як результат складного процесу етнокультурної інтеграції місцевого праслов'янського населення, представленого пам'ятками правобережної придніпровської лісостепової культури пізньоскіфського часу з прийшлими центральноевропейськими, переважно іноетнічними племенами. Вчений показав, що зарубинецька людність продовжувала мешкати в Середньому Подніпров'ї, на Середній Десні та на Південному Бузі аж до середини II ст. Дослідження пізнього періоду дало можливість зрозуміти історичну долю цієї культури. Надалі на ґрунті цих пам'яток у Середньому Подніпров'ї сформувалася київська культура, що згодом поширилася на північний схід. Розкопки пам'яток нововідкритої київської культури на Середній Десні Є.В. Максимов разом зі своїм учнем Р.В. Терпиловським провадив у 1970—80-х рр.

Крім трьох монографій та узагальнюючих розділів у колективних працях, у науковому доробку Є.В. Максимова — понад 200 статей, у яких всебічно висвітлені результати вивчення зарубинецьких і київських старожитностей, а також етнокультурні та соціально-економічні процеси на території України у переддержавний період. Його авторитет серед археологів-славістів був безсумнівний.

У 1950—60-х рр. Є.В. Максимов був упорядником, літературним і науковим редактором усіх інститутських видань — серійних видань «Археологія», «Археологічні пам'ятки УРСР», «Краткие сообщения Института археологии

АН УССР», а також численних наукових монографій співробітників. У 1970—80-х рр. він був заступником відповідального редактора квартальника «Археологія».

Багато уваги Є.В. Максимов приділив справі збереження української історико-культурної спадщини, надзвичайно вразливої в умовах сучасного буття. Саме він був ініціатором створення першої в Середньому Подніпров'ї заповідної історико-культурної території «Трахтемирів», де в умовах унікального ландшафту Канівщини сконцентровані десятки виразних пам'яток різних періодів нашої давнини. Євген Володимирович добре знав і любив цей регіон, який на все життя вразив поетичну душу Т. Шевченка. Впродовж кількох десятиліть саме тут провадила розкопки експедиція, яку очолював Є.В. Максимов. Останні експедиційні роботи Євгена Володимировича — розкопки комплексу давньослов'янських пам'яток в уроч. Монастирок з Валентиною Олексіївною Петрашенко — також здійснені на Канівщині.

Глибоке знання археологічних та історичних джерел, уміння будувати на підставі цих матеріалів переконливі гіпотези, наукова інтуїція завжди привертала до Є.В. Максимова талановитих однодумців і молодь. Євген Володимирович був чуйною, доброзичливою людиною, чудовим співрозмовником і прекрасним оповідачем. Вражала його ерудованість, знання художньої літератури.

Життя Є.В. Максимова обірвалося 2 серпня 2008 р. Спілкування з Євгеном Володимировичем, де б воно не відбувалося — в кабінеті, на розкопі чи біля вогнища в експедиції, збережеться в пам'яті.

Н.С. АБАШИНА